

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Asklepios en het zwaard: de Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom, 1949-1989

Duurland, T.D.

Citation

Duurland, T. D. (2024, May 15). *Asklepios en het zwaard: de Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom, 1949-1989*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3754232>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3754232>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Asklepios en het zwaard

Dit proefschrift werd (mede) mogelijk gemaakt met financiële steun van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie, beide onderdeel van het Ministerie van Defensie.

Titel   Asklepios en het zwaard
                              De Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom,
                              1949-1989
Auteur   Tom Duurland

© 2024, Tom Duurland

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever of auteur.

Asklepios en het zwaard

De Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom, 1949-1989

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de rector magnificus prof. dr. ir. drs. H. Bijl,
volgens besluit van het college voor promoties
te verdedigen op woensdag 15 mei 2024
klokke 13.45 uur

door

Tommy Daniël Duurland

geboren te Hilversum

Promotor

Prof. dr. Ben Schoenmaker

Copromotor

Dr. Leo van Bergen (NIMH)

Beoordelingscommissie

Prof. dr. Henk te Velde

Prof. dr. Jan Hoffenaar (Universiteit Utrecht)

Prof. dr. Ralf Futselaar (Erasmus Universiteit)

Dr. Bart van der Boom

Dr. Francesca Hooft (Universiteit Utrecht)

Inhoud

Inleiding	11
Oorlogsvoorbereidingen: <i>hope for the best, prepare for the worst?</i>	12
Vraagstelling.....	15
Inbedding in de literatuur.....	17
Analytische benadering.....	24
Bronnen en perspectief: de stabiliteit van de Koude Oorlog	28
Afbakening en verantwoording	31
Hoofdstuk 1: In de wetenschap	34
De schok van het nieuwe.....	36
Het onderzoek in een stroomversnelling	42
De atoomexplosie en haar uitwerking op de mens	44
Vertrouwen in de vooruitgang.....	46
Atoomvoorschriften.....	49
Het gevaar onderschat.....	54
Wetenschappelijk onderzoek voor de krijgsmacht.....	59
Een dosis realisme.....	66
Conclusie.....	72
Hoofdstuk 2: Een hybride organisatie	74
Opbouw in bondgenootschappelijk verband	75
Een logistieke dienst.....	82
Overleven in het atoomtijdperk.....	87
Problemen voor de MGD	92
Improvisatie is troef	95
De MGD in beweging.....	101
Naar een nieuw oorlogsscenario.....	106
De slapende vulkaan.....	109
Een nieuwe militair-geneeskundige doctrine	111
Voorgenomen verbeteringen.....	114
Het toekomstig doorvoerhospitaal.....	118
Alle plannen in de 'wachtkamer'	120
Achterstand op NBC-gebied.....	122
De organisatorische knoop doorgemaakt.....	125
Conclusie.....	128
Hoofdstuk 3: Al helpende leert men	131
Tekorten aan alles	132
In werkelijke dienst	134
Gewonden- en ziekenverzorgers.....	136
Reserve- en beroepsofficieren-arts	137
Niet-medische officieren	141
De 'parate hap'	142

Het nut van 'nonex'.....	144
Oefenen in groter verband.....	146
Gewondenkaarten en kaartspelende oefengewonden.....	148
Lichtflits en hittestraling.....	149
Werken met 'mass casualties'.....	153
De nieuwe school.....	155
NBC: een moeilijk begrip.....	160
Kritiek op de artsenopleiding.....	167
Conclusie.....	171
Hoofdstuk 4: De laatste schakel aan de geneeskundige keten.....	173
Totale oorlog, totale verdediging.....	174
Met groeiende ongerustheid.....	179
Een nieuw organisatieplan.....	186
Onoplosbare problemen.....	187
De beperkte oorlog.....	190
Samenwerking en integratie.....	193
De civiele sector blijft achter.....	198
De gewondendistributie in de praktijk.....	201
Civiel-militaire interactie: knelpunten en oplossingen.....	203
Interne en externe kritiek.....	208
De MGD in een nieuw jasje: kwaliteit boven kwantiteit.....	209
Het lot van de hospitalen.....	211
Balans.....	216
Conclusie.....	218
Hoofdstuk 5: Naar eer en geweten.....	221
Militaire en humanitaire belangen.....	221
Triage.....	225
Een discussie binnenskamers.....	230
Tussen hoop en verontrusting.....	235
De criticasters.....	238
'Hufters' en 'kritiese' dienstplichtigen.....	242
Artsen en het kernwapendebat, 1977-1985.....	247
Demonstreren in uniform?.....	255
Conclusie.....	259
Uit noodzaak geboren.....	262
'Een buiten adem voorttobbende dienst'.....	265
De rol van de IGDKL.....	275
Het artsentekort: de jaren zestig.....	279
Reorganisatie en bezuiniging.....	282
Het artsentekort: de jaren zeventig en tachtig.....	284
De tanende invloed van de IGDKL.....	288
Horen, zien en zwijgen.....	291
Conclusie.....	295
Slotbeschouwing.....	298
De MGD in de schaduw van de bom.....	299
In breder perspectief.....	305

Vervolgonderzoek.....	310
Dankwoord.....	312
Geraadpleegde bronnen en literatuur.....	314
Archieven en collecties.....	314
Digitale bronnen (geraadpleegd november 2022).....	315
Documentaires.....	317
Gedrukte archivalische bronnen.....	317
Militaire voorschriften.....	317
Kranten.....	318
Literatuur.....	320
Afkortingen.....	344
Summary.....	347
Curriculum Vitae.....	350

Afbeeldingen

Figuur 1: De onder de IGDKL ressorterende instanties en eenheden, 1949-1969.....	39
Figuur 2: Bevelsverhoudingen binnen de MGD.....	40
Figuur 3: Artikelen over ABC/NBC-oorlogvoering in vakbladen.	70
Figuur 4: Samenstelling 1 Lk (juli 1955) inclusief 102 Geneeskundige groep.	80
Figuur 5: Geneeskundige onderdelen van de Infanteriedivisie 1954.....	81
Figuur 6: 102 Geneeskundige groep: de geneeskundige kern van 1 Lk.....	85
Figuur 7: De geneeskundige afvoerketen schematisch weergegeven.	87
Figuur 8: De Landcent-divisie, met daarbinnen de geneeskundige onderdelen.....	103
Figuur 9: Samenstelling 1 Lk eind 1971.	106
Figuur 10: Geneeskundige afvoer in rampomstandigheden (na een kernaanval).	113
Figuur 11: Voorbeeld van een ABC-instructiekaart, jaren vijftig.....	152
Figuur 12: Samenstelling GCKL in 1979.....	210
Figuur 13: Kritische dienstplichtigen.....	244
Figuur 14: ‘Soldaten tegen kernwapens’ tijdens een demonstratie in 1981.....	254
Figuur 15: Wervingsadvertentie in Medisch Contact, 7 april 1955.	275

Tabellen

Tabel 1: Belangrijke materiele aankopen voor de MGD.....	82
Tabel 2: Verliesverwachtingen KL 1954.....	179
Tabel 3: Medische behoeftestelling 1955.....	183
Tabel 4: NAVO-verliesverwachting voor de eerste dertig oorlogsdagen, 1957	185
Tabel 5: Medische capaciteit 4e en 5e echelon, 1964	193
Tabel 6: Capaciteit ZIBO 1969.....	198
Tabel 7: Hospitaalcapaciteit in de Nationale Sector, 1984.....	213
Tabel 8: Triage.....	227
Tabel 9: Tekorten officieren van gezondheid, 24 november 1954.....	273

